

ПЕРСПЕКТИВИ ЗАКІНЧЕННЯ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ (ХОРВАТСЬКА МОДЕЛЬ)

PROSPECTS OF THE END OF THE RUSSIAN-UKRAINIAN WAR (CROATIAN MODEL)

Попович Т.П., к.ю.н., доцент,

доцент кафедри теорії та історії держави і права

Державний вищий навчальний заклад «Ужгородський національний університет»

Топольницька М.І., к.ю.н.,

старший лейтенант поліції, інспектор взводу 2 роти 2 батальйону

Управління патрульної поліції в Закарпатській області

Стаття присвячена аналізу можливих перспектив завершення російсько-української війни, враховуючи досвід Хорватії в період розпаду Югославії. Авторки аналізують ключові аспекти мирного врегулювання, взаємодію сторін у процесі, та висвітлюють аспекти, які можуть сприяти успішному завершенню російсько-української війни на основі хорватського досвіду. У статті розглядаються окремі виміри мирного врегулювання, зокрема акцентуючи важливість діалогу та міжнародного співробітництва у разі відновлення територіальної цілісності та непорушності українських кордонів Російською Федерацією під загрозою миттєвої пропорційної відповіді у разі повторної агресії.

У статті проводиться аналіз хорватської моделі, взятої за основу для можливих сценаріїв врегулювання конфлікту в Україні. Розглядаються варіанти впливу тактичних та стратегічних аспектів цієї моделі на умови російсько-українського протистояння. Піддавши аналізу хорватський досвід, стаття висвітлює, як ідеї дипломатичних переговорів, військових дій та реінтеграції можуть бути адаптовані до конкретних умов російсько-української війни. Авторки відзначають роль ключових гравців міжнародної арени в контексті закінчення війни, враховуючи внесок таких організацій, як ООН, Європейський Союз та інших регіональних представників.

У науковій розвідці окреслюються деякі з основних можливих варіантів закінчення війни крізь призму хорватської моделі, ймовірні сценарії для України, найбільш прийнятний з яких передбачає перемогу України (Україна зможе повністю відновити контроль над своїми територіями; РФ буде змушена виплатити репарації). Окрім того, у дослідженні наголошується, що апробований під час врегулювання низки збройних конфліктів по всьому світу алгоритм розбудови миру у розділених насильницьким конфліктом суспільствах включає комплекс заходів, що мають на меті зменшення ризику виникнення чи відновлення конфлікту, посилення інституційних механізмів. У будь-якому разі повернення до ідеї європейської безпеки як спільного проекту є можливим тільки за умови примусу агресора до відновлення територіальної цілісності та непорушності українських кордонів у подальшому.

Ключові слова: російсько-українська війна, хорватська модель, агресія, реінтеграція окупованих територій, міжнародна безпека, дипломатія, перемога.

The article is devoted to the analysis of possible prospects for ending the Russian-Ukrainian war, taking into account the experience of Croatia during the breakup of Yugoslavia. The authors analyze the key aspects of peace settlement, the interaction of the parties in the process, and highlight aspects that can contribute to a successful conclusion of the Russian-Ukrainian war based on the Croatian experience. The article examines separate dimensions of a peaceful settlement, in particular emphasizing the importance of dialogue and international cooperation in the event of the restoration of the territorial integrity and inviolability of Ukrainian borders by the Russian Federation under the threat of an immediate proportional response in the event of repeated aggression.

The article provides an analysis of the Croatian model, taken as a basis for possible conflict resolution scenarios in Ukraine. Variants of the influence of tactical and strategic aspects of this model on the conditions of the Russian-Ukrainian confrontation are considered. Analyzing the Croatian experience, the article highlights how the ideas of diplomatic negotiations, military actions and reintegration can be adapted to the specific conditions of the Russian-Ukrainian war. The authors note the role of key players of the international arena in the context of the end of the war, taking into account the contribution of such organizations as the United Nations, the European Union and other regional representatives.

Scientific intelligence outlines some of the main possible options for the end of the war through the prism of the Croatian model, probable scenarios for Ukraine, the most acceptable of which involves the victory of Ukraine (Ukraine will be able to fully restore control over its territories; the Russian Federation will be forced to pay reparations). In addition, the study emphasizes that the algorithm for building peace in societies divided by violent conflict, tested during the settlement of a number of the armed conflicts around the world, includes a set of measures aimed at reducing the risk of conflict emergence or renewal, strengthening institutional mechanisms. In any case, a return to the idea of European security as a joint project is possible only if the aggressor is forced to restore the territorial integrity and inviolability of Ukrainian borders in the future.

Key words: Russian-Ukrainian war, Croatian model, aggression, reintegration of occupied territories, international security, diplomacy, victory.

Перш за все розпочнемо з того, що війну на Балканах не могла припинити жодна з міжнародних організацій, у тому числі ООН, яка мала можливість займатися регулюванням кризи на європейському континенті. У результаті недостатності ініціативи з розв'язання конфлікту на Балканах контроль перейшов до Сполучених Штатів, котрі стали головними акторами в процесі стабілізації ситуації на Балканах.

У 1990-х рр. Республіка Хорватія зазнала агресії і змуснена була захищати незалежність, боротися із сепаратизмом на своїй території. Події у Хорватії відбувалися стрімко і 23 листопада 1991 р. керівники Хорватії, Сербії та Югославської народної армії (далі – ЮНА) підписали Договір про визнання внутрішніх кордонів СФРЮ. Наступного дня мало місце виведення ЮНА з Хорватії, а 2 січня 1992 р. було підписано Угоду про безумовне припинення вогню [1].

У Резолюції Ради Безпеки ООН (РРБООН) 1199 [2], серед іншого, висловлювалось глибоке занепокоєння надмірним використанням сили з боку сербських сил безпеки і югославського війська і робився заклик до припинення вогню обома сторонами конфлікту. 29 січня провела засідання Контактна група з шести країн, яка була створена до Лондонської конференції 1992 року з питань колишньої Югославії.

У липні 1992 р. кораблі НАТО зі складу Постійних військово-морських сил у Середземномор'ї за підтримки морських патрульних літаків (МПЛ) НАТО розпочали операції з моніторингу в Адріатиці. Ці операції були спрямовані на підтримку ембарго ООН на постачання озброєнь в усі республіки колишньої Югославії (Резолюція Ради Безпеки ООН (РРБООН 713)) та санкцій проти Федеративної Республіки Югославії (Сербія та Чорногорія) [3].

Вже у лютому 1994 р. за ініціативи і при посередництві американської сторони в Вашингтоні було проведено

серію переговорів між лідерами боснійських мусульман і боснійських хорватів за участю міністра закордонних справ Хорватії, які призвели до підписання 1 березня двох документів: Проекту угоди про створення Федерації на території Республіки Боснія і Герцеговина, де проживають мусульманська і хорватська більшості, і Проекту попередньої угоди про конфедерацію між Республікою Хорватія і Федерацією [4, с. 126].

У 1995 році більшість своїх функцій ООН передала Північноатлантичному альянсу. Представник ООН Карл Білт причину цього пояснив так: «Оскільки політична ініціатива з врегулювання конфлікту зазнала невдачі, європейці перейняли головну роль в організації гуманітарної допомоги. Акція проводилася під захистом сил ООН, розміщення яких почалося на початку літа 1992 року». Він також спробував виправдати воєнні акції НАТО: «Політична стратегія у складні часи повинна спиратися на можливість використовувати воєнні засоби» [5].

У ході військово-поліцейських операцій «Блискавка» та «Буря» у травні і серпні 1995 р. було практично відновлено територіальну цілісність Хорватії внаслідок ліквідації самопроголошеної Республіки Сербська Країна (далі – РСК), що підтримувалася Белградом і займала близько 30 % території держави. Проте на крайньому сході Хорватії, вздовж Дунаю, на кордоні з Сербією, залишився останній анклав РСК – зайнята сербськими сепаратистами область Східної Славонії, Баранї та Західного Срему (загальна назва – Східна Славонія або Хорватське Подунав'я). Хорватська влада всупереч суспільному запиту на військовий сценарій деокупації цього регіону вирішила повернути Східну Славонію мирним шляхом. Водночас, процес реінтеграції відбувався з позиції переможця, на хорватських умовах, проте з гарантіями національних прав місцевого сербського населення [6, с. 114].

На початку листопада 1995 року на військово-повітряній базі ВПС США в місті Дейтон, штат Огайо, почалися мирні переговори між сторонами конфлікту на Балканах. У складі делегацій з Хорватії був присутній Ф. Туджман, з Союзної Республіки Югославії та Республіки Сербської – С. Мілошевич, з Боснії та Герцеговини – А. Ізетбегович. До 17 листопада 1995 року було досягнуто згоди щодо питань політичного устрою Боснії та Герцеговини, а також встановлення миротворчих сил НАТО та країн ОБСЄ, серед яких планувалася участь і України [7, с. 123].

Відтак, підписання Дейтонських угод 1995 р. поклало край конфронтації. Згідно ст. I «Загальна рамкова угода про мир у Боснії та Герцеговині», Республіка Боснія і Герцеговина, Республіка Хорватія і Союзна Республіка Югославія («Сторони») відтепер «будують свої відносини відповідно до принципів Статуту Організації Об'єднаних Націй, а також Гельсінського заключного акту з безпеки і співпраці в Європі». За Дейтонською мирною угодою стабілізаційні сили під проводом НАТО відповідають за нормалізацію стану повітряного простору над Боснією та Герцеговиною через сприяння стабільному, безпечному і контрольованому повітряному середовищу, яке можна буде повернути під контроль цивільних органів управління [8, с. 128].

У заяві, зроблений Радою 20 лютого 1998 року зазначалося: за умови, що ООН надасть відповідний мандат, Альянс готовий організувати та очолити багатонаціональні сили у Боснії та Герцеговині після закінчення терміну дії поточного мандата у червні 1998 року. Північноатлантична рада наказала військовому керівництву розпочати необхідне планування. У січні 2000 року у цьому напрямку був зроблений важливий крок, коли верхній повітряний простір над Боснією та Герцеговиною був переданий під цивільний контроль [8, с. 128].

Хорватський досвід є надзвичайно корисним для України, проте не всі засоби деокупації та реінтеграції територій, що мали успіх у хорватському кейсі, можуть бути настільки ж ефективними в сучасних українських реаліях.

Ефективна розбудова миру на деокупованих та реінтегрованих територіях передбачає поширення українських культурно-ціннісних домінант, українізацію інформаційно-культурного простору та освітньо-виховної системи. Варто врахувати, що реалізація традиційних стратегій розбудови миру буде ускладнена опором з боку РФ, підконтрольних їй екстремістських груп і шпигунської мережі, які залишаться на деокупованій території з метою дестабілізації ситуації, саботажу господарської реконструкції, а також терористичної діяльності.

У процесі реінтеграції нині окупованих українських територій можливе застосування окремих елементів хорватської моделі розбудови миру. Перш за все це стосується комплексу заходів щодо роззброєння та повернення до мирного життя і сприяння реалізації прав і свобод внутрішньо переміщених осіб з тимчасово окупованих територій України та створення умов для добровільного повернення таких осіб до покинутого місця проживання (реінтеграція) або інтеграції за новим місцем проживання в Україні [9].

При цьому не забуваймо, що прикладом того, що міжнародна спільнота все ж має достатньо ефективних варіантів для притягнення до відповідальності міжнародних злочинців, є рішення Міжнародного трибуналу по колишній Югославії. Так, у резолюції Ради Безпеки ООН № 827/1993р. щодо заснування Міжнародного трибуналу встановлено, що порушення міжнародного гуманітарного права становлять загрозу міжнародному миру та безпеці [10].

Отож розглянемо деякі з основних можливих варіантів закінчення війни крізь призму хорватської моделі:

1. Досягнення мирної угоди.

Деякі збройні конфлікти в регіоні завершилися за допомогою мирних угод, таких як Дейтонська угода в 1995 році між Боснією і Герцеговиною, Хорватією та Югославією.

Ще до повномасштабної війни 24 лютого 2022 року збройний конфлікт на Сході України характеризувався наявністю контакту між сторонами у «Мінському» та «Нормандському» форматах. Укладення ж двох Мінських угод не зупинило війну на Донбасі між Росією та Україною. Їх підписання відповідало методам вирішення конфліктів у ХХІ ст., проте ефективність зводилася до нуля. ЄС і США виявилися неспроможними належно протистояти вторгненню Росії на Донбас, гібридній війні, порушенню Мінських угод і міжнародного права. Санкції завдавали збитків економіці Росії, проте були недостатніми для відновлення миру на сході України. Тим часом, незаконна анексія Росією Криму істотно підірвала ідею кооперативної безпеки в Європі. До тих пір, до поки цю проблему не буде вирішено, важко уявити повернення до ідеї європейської безпеки як спільного проекту [11]. Даний сценарій можливий тільки за умови примусу агресора до відновлення територіальної цілісності та непорушності українських кордонів у подальшому під загрозою миттєвої пропорційної відповіді у разі повторної агресії. Крім цього, він повинен включати:

- визначення статусу військовополонених, захист цивільного населення та інших прав людини під час та після війни;
- закріплення правил ведення гуманітарних операцій та участі в міжнародних гуманітарних організаціях;
- розробка стратегій для відновлення пошкоджених територій та економіки;
- планування програм соціального та політичного відновлення для забезпечення стабільності та вирішення кореневих причин конфлікту;
- підтримка процесу примирення та вироблення механізмів для спільного життя різних етнічних чи релігійних груп.

2. Втручання міжнародних сил.

Військове втручання міжнародних сил, наприклад, НАТО, відіграло важливу роль у припиненні конфліктів, зокрема у Боснії під час операції «Виняткова влада»

та у Косово під час операції «Allied Force» у 1999 році. Одним із вимушених методів завершення югославського конфлікту був примус, миротворчі сили (НАТО і ООН) буквально змусили конфліктуючі сторони сісти за стіл переговорів під час врегулювання югославського конфлікту в середині 1990-х років.

3. Створення нових держав та визнання їх незалежності.

Розпад колишньої Югославії призвів до виникнення нових незалежних держав, таких як Хорватія, Словенія, Македонія, Боснія і Герцеговина та пізніше Чорногорія та Косово. Процес розпаду Югославії є природним процесом, відбувалася реальна трансформація югославської політико-правової системи в сторону демократизації та впливу ліберальних концепцій. Без сумніву, міжнародне визнання незалежності новостворених держав відіграло важливу роль у закінченні конфліктів. Проте різниця полягає у тому, що в Югославії кордони республік не відповідали територіальній розселеності націй, в той час як території, на які посягає агресор в Україні, є українськими, на яких розселені українці за національною ознакою [12].

Варто звернути увагу на те, як міжнародні організації та провідні світові держави реагували на виникнення збройних конфліктів, зокрема вони виразили наступне ставлення до подій в Україні. Спершу в резолюції Генеральної Асамблеї ООН від 27 березня 2014 р. визнається непорушність території України [13]. Потім послідовно у своїх резолюціях Генеральна Асамблея ООН не визнала анексію цих територій Російською Федерацією, назвавши їх тимчасово окупованими та закликавши Росію відновити дії законодавства країни на цих територіях [14]. США в т.з. «Кримській декларації» вказують на те, що вони ніколи не визнають окупації Росією українських територій [15]. ОБСЄ у своїй Бакинській декларації закликала Російську Федерацію відмінити анексію Криму [16]. Факт визнання Російської Федерації агресором свідчить про безкомпромісну позицію міжнародної спільноти та спрямування зусиль на відновлення непорушності державних кордонів України.

Відтак, опоненти Хорватії та України різняться як військово-силовими характеристиками, так і економічним та міжнародно-політичним потенціалом. І Югославія кін. 1990-х рр., і сучасна РФ перебувають під міжнародними санкціями у ролі країн-ізолю. Але на відміну від Мілошевича, Путін не відмовиться від підтримки анексованих і окупованих Росією українських територій і від узалежнення всієї України в майбутньому. Росія протидіятиме встановленню української влади по всій території нашої

держави. Хорватський досвід ілюструє, що власне деокупація може мати декілька версій – від наступальних операцій до довготривалої присутності миротворчої місії ООН та створення тимчасової адміністрації. Відбулося створення тимчасової місцевої поліції із сербів, хорватів та представників ООН, що сприяло зменшенню на індивідуальному рівні ворожості у стосунках [9].

Апробований під час врегулювання низки збройних конфліктів по всьому світу алгоритм розбудови миру у розділених насильницьким конфліктом суспільствах включає комплекс заходів, що мають на меті зменшення ризику виникнення чи відновлення конфлікту, посилення інституційних механізмів.

У цілому хорватський інструментарій розбудови миру на деокупованих територіях включав такі елементи для вирішення проблеми цілісності держави: 1) проведення успішних військових операцій задля встановлення повного контролю над кордонами держави; 2) залучення міжнародного контингенту; 3) забезпечення прав населення на повернутих територіях; 4) демілітаризація і роззброєння воєнізованих формувань; 5) створення перехідної адміністрації на деокупованих територіях [17, с. 354].

Висновки. Отже, підсумовуючи вищенаведене, вдається зробити наступні висновки:

1. Хорватська модель: Хорватія успішно закінчила війну за незалежність у 1990-х роках; хорватська модель включає дипломатичні переговори, військові дії та реінтеграцію окупованих територій. Ця модель може бути застосована до російсько-української війни.

2. Ймовірні сценарії: а) перемога України: Україна може повністю відновити контроль над своїми територіями; РФ буде змушена виплатити репарації; б) варто розуміти, що можливий варіант продовження війни та зменшення міжнародної допомоги, який, звичайно, слід не допустити: Україна може втратити частину своїх територій; росія може встановити контроль над окупованими територіями; в) замороження військових дій: війна може припинитися, але не закінчитися; окуповані території можуть залишатися під контролем Росії.

І на сам кінець: немає простого, однозначного рішення щодо закінчення російсько-української війни; хорватська модель може бути одним із можливих сценаріїв, але його реалізація буде складною; важливо знайти шлях мирного вирішення конфлікту, який буде справедливим, і відповідатиме міжнародним принципам непорушності державних кордонів та суверенності держав.

ЛІТЕРАТУРА

1. Pavličević D. Povijest Hrvatske. Zagreb, 2000. 618 s.
2. Резолюція Ради Безпеки ООН 1199. URL: <http://hrlibrary.umn.edu/resolutions/SC98/R1199SC98.html> (дата звернення: 10.10.2023).
3. Резолюція Безпеки Ради ООН (Чергова доповідь Генерального секретаря ООН на виконання резолюцій 757 (1992 р.), 758 (1992 р.) і 761 (1992 р.). URL: <https://ips.ligazakon.net/document/KMP92342?an=1> (дата звернення: 10.10.2023).
4. Гуменюк А. Г. Міжнародні дипломатичні пошуки шляхів врегулювання Югославської кризи і роль ООН у втіленні в життя досягнутих угод. *Актуальні проблеми міжнародних відносин*. 2011. Вып. 96(1). С. 123–128.
5. Дергачов В. Розколотий простір Східної Європи День. URL: <http://www.day.kiev.ua> (дата звернення: 11.10.2023).
6. Демешук А. Мирна реінтеграція Східної Славонії, Барань та Західного Срему до Хорватії (1995–1998 pp.). URL: <http://ethnic.history.univ.kiev.ua/data/2018/54/articles/26.pdf> (дата звернення: 11.10.2023).
7. Забара В. В. Формування внутрішніх кордонів у Боснії та Герцеговині в 1992–2000 pp.: від «плану Кутельєро» до міжнародного арбітражу щодо міста Брчко. *Історія торгівлі, податків та мита*. 2013. № 2. С. 128–140.
8. Довідник НАТО : Хронологія. Офіс інформації та преси. Brussels, 2001. С. 506. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/184523/09-Meleshchenko.pdf?sequence=1> (дата звернення: 11.10.2023).
9. Семчинський К. Хорватські уроки для України: деокупація, реінтеграція та розбудова миру. URL: http://international-relations.knukim.edu.ua/arti_clev/iw/218772 (дата звернення: 14.10.2023).
10. Резолюція 827 (1993), ухвалена Радою Безпеки на 3217-му засіданні від 25.05.1993р. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_d66 (дата звернення: 14.10.2023).
11. Повернення до дипломатії. Заключна доповідь і рекомендації Групи Мудреців з питань європейської безпеки як спільного проекту. URL: <https://www.osce.org/files/f/documents/e/6/265421.pdf> (дата звернення: 17.10.2023).
12. Запросило В.О. Історико-правові причини війни в колишній Югославії і в Україні та їх порівняння. URL: <https://naukaipravoohorona.com/> (дата звернення: 17.10.2023).
13. Resolution of the General Assembly 68/262 on 27 March 2014: «Territorial integrity of Ukraine». URL: <https://undocs.org/A/RES/68/262> (дата звернення: 20.10.2023).
14. Resolution of the General Assembly 71/205 on 19 December 2016: «Situation of human rights in the Autonomous Republic of Crimea and the city of Sevastopol (Ukraine)». URL: <https://undocs.org/A/RES/71/205> (дата звернення: 20.10.2023).

15. Crimea Declaration: Press Statement of the U.S. Department of State on 25 July 2018. URL: <https://www.state.gov/secretary/remarks/2018/07/284508.htm> (дата звернення: 20.10.2023).

16. Baku declaration and resolutions: adopted by the OSCE Parliamentary Assembly at the twenty-third annual session (Baku, 28 June to 2 July 2014). URL: <https://www.oscepa.org/documents/annual-sessions/2014-baku/declaration-2/2540-2014-baku-declaration-eng/file> (дата звернення: 22.10.2023).

17. Нагірний М.З. Конститування Республіки Хорватія. *Наукові зошити історичного факультету Львівського національного університету імені Івана Франка*. Збірник наукових праць. Львів, Львівський національний університет імені Івана Франка, 2003. № 5–6. С. 351–361.